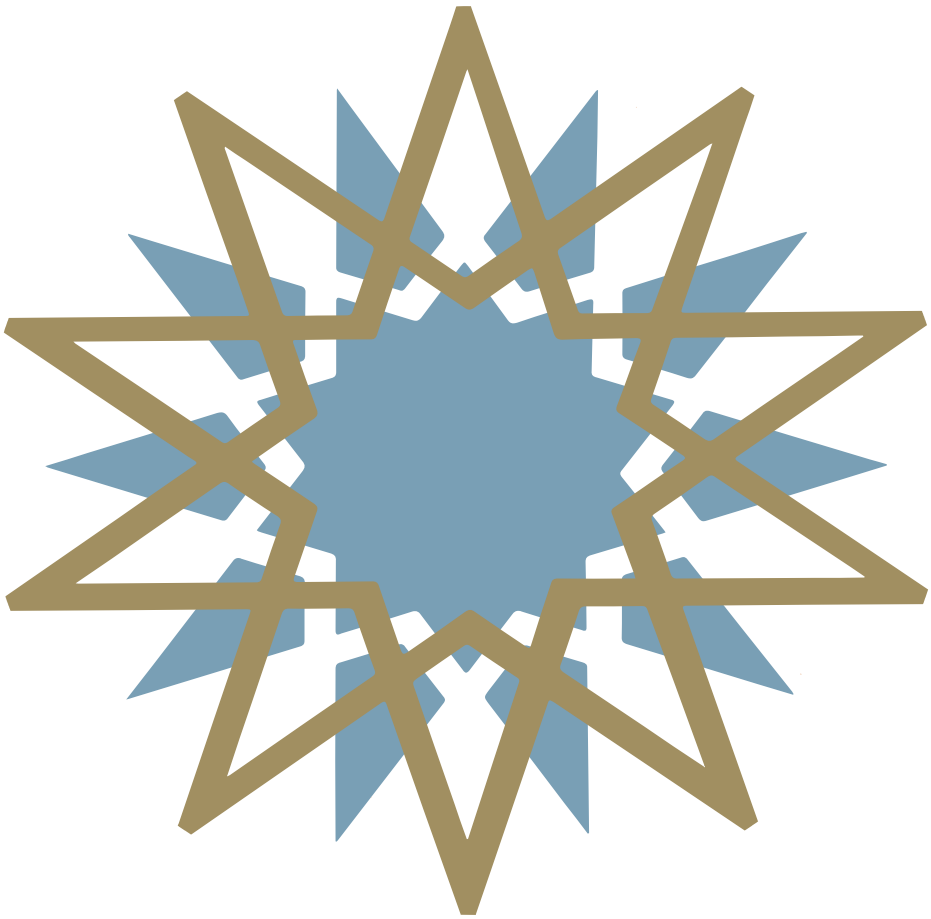
V. YILDIZ ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

13-15 Aralık 2018

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ 1911

Tam Metin Bildiri Kitabı

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

V. YILDIZ SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ 13-15 Aralık 2018

Şemseddin Sami'nin Kadınlar Risalesi Çerçevesinde Kadın Problemleri ve Günümüz Kadın Problemleri ile Karşılaştırılması

Rana Senanur DOĞAN*

Özet

Osmanlı Devleti'nin Batı'ya yüzünü dönmeye başladığı yıllarda, henüz Tanzimat Fermanı yeni yayınlanmışken, halk ferdi hakları tartışmaya yeni başlamışken, kadına ilk defa hakları üzerine konuşma fırsatı sunulurken Şemseddin Sami kadınlar üzerine konuşulması gerektiğini ortaya koyan ilk Osmanlı aydınlarından birisi olmuştur. Edebiyatımızda ve Türk dili alanında pek çok yeniliğin öncü ismi olan Şemseddin Sami, kadını Osmanlı Medeniyeti'nin temel taşlarından birisi olarak görmektedir. Kadının eğitilmesinin çok önemli olduğunu düşünür, kadın eğitilirse daha bilinçli çocuklar yetiştirerek, geleceğe daha sağlam bireylerle ilerlenebileceğine inanmaktadır. İyi bir eş veya iyi bir anne olabilmesi için dahi kadının eğitilmesi gerektiği görüşündedir. Döneminde kadının aktif iş hayatında yer alabilmesi ihtimaline inanılmamasına rağmen, Şemseddin Sami kadının ev işleri ve anneliğin yanı sıra çalışıp, erkek gibi eve ve millete katkıda bulunabileceğine inanmaktadır. Kadın üzerine ortaya konulan bu fikirler sadece bizim coğrafyamız için değil, Batı coğrafyası için de yenidir. Kadının erkekler gibi eğitilmesi, haklara sahip olması, bugüne baktığımızda seçme ve seçilme hakkına sahip olması o dönemde muasır olarak görülen Batı medeniyetinde dahi henüz bu şekilde ortaya konulmamıştır. Şemseddin Sami, eserinde Avrupalı kadın ile İslamiyet'in emrettiği şekilde yaşayan kadını da mukayese ederek, Batı'nın Müslüman kadınlara karşı olan önyargılarına cevap vermektedir. Batı'da eş seçme özgürlüğü bulunmayan kadına, İslamiyet'in verdiği değeri anlatır. Bu münasebetle bakıldığında sadece Osmanlı Medeniyeti açısından değil, dünya insan hakları ve kadın-erkek eşitliği açısından da önem arz eden bu eser ışığında Tanzimat aydının kadına tanıdığı haklar ve günümüzde bu hakların geldiği nokta irdelenmeye çalışılacaktır. Modern dünyanın geldiği nokta çevresinde, kadın haklarında oluşan yeni ihlaller ve eksiklikler ortaya konularak, medeniyetimizin kadın üzerine kat ettiği yollar takip edilmeye çalışılacaktır. Edebiyatın önemli bir döneminde ortaya konmuş, bu risale üzerinden kadının yeri ele alınmaya çalışılacaktır. Makalenin ilk bölümü Şemseddin Sami'nin *"Kadınlar Risalesi"* ve Tanzimat Dönemi aydınlarının kadın algısı üzerine olacaktır. Daha sonra Tanzimat Dönemi'nden günümüze kadının toplumda değişen rolü ve problemleri üzerinde durulacak, dönemler üzerinden mukayeselerle günümüz kadınlarının problemleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şemseddin Sami, Kadınlar Risalesi, Kadın Hakları, Tanzimat,Kadın Problemlerİ

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

V. YILDIZ SOCIAL SCIENCES CONGRESS 13-15 December 2018

Şemseddin Sami's Kadınlar Risalesi Framework Women's Problems and Comparison of Nowadays Women's Problems

Abstract

Şemseddin Sami, a pioneer in our literature and many innovations in the field of Turkish language, sees women as one of the cornerstones of the Ottoman Civilization. She thinks that it is very important to educate women, and if the woman is educated, she believes that by educating more conscious children, the future can be progressed with more robust individuals.She considers that even a woman must be educated so that she becomes a good wife or a good mother. Although she is not believed to be able to take part in active business life, Şemseddin Sami believes that the woman can work as a man and contribute to the home and nation as well as housework and motherhood. These ideas on women are not only for our geography, but also for the Western geography. The fact that women have the right to be educated as men, have rights, and to be elected and elected when we look at them in the present period has not yet been put forward even in Western civilization.In his book, Şemseddin Sami also addresses the West's prejudices against Muslim women by comparing the woman who lives as European women and Islam. Tells the woman who has no freedom of choice in the West, the value that Islam gives. In the light of this relationship, not only in terms of Ottoman Civilization, but also in the light of this work, which is also important in terms of human rights and gender equality in the world, the rights that Tanzimat intellectuals recognize to women and the point that these rights come to today will be studied.In the vicinity of the point where the modern world comes from, new violations and shortcomings in the rights of women will be put forward and the ways that our civilization has come to the women will be followed. An important period of literature has been put forward and the place of women will be studied. The first part of the article will be on the perception of women of Şemseddin Sami's "Women's Treaty Mak and Tanzimat Period intellectuals. Then, from the Tanzimat Period to the present, the changing role and problems of women in society will be emphasized, and the problems of today's women will be tried to be identified through comparisons over the periods.

Keywords: Women's Rights, Shemseddin Sami, Women's Problems

Tanzimat Dönemi, Şemseddin Sami ve Kadınlar:

Fransız İhtilali sonrası bireysellik ve insan hakları konusu önem kazanmaya başlamış, çeşitli ayaklanmalar ve imparatorluklardan kopuşlar ortaya çıkmıştır. Milliyetçilik akımı gibi akımların ortaya çıkması da farklı etnik grupların imparatorluk içerisinde ayaklanma ya da hak talep etme gibi eylemlerde bulunmalarına sebebiyet vermiştir. Daha özgürlükçü ve demokratik istekleri olduğunu dile getirmeye başlayan, en azından Batı'daki seküler dünya görüşünün etkisiyle, dini hukuk sisteminden ziyade yeni bir hukuk sistemiyle yönetilmeyi talep eden gruplar içerisinde ufak ufak sesler Tanzimat Dönemi ile beraber başlamaktadır. Bu seslerin ilk resmi belgesi de 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı denilebilir. Tanzimat Fermanı ile beraber devlet yönetiminde değişiklikler yapılmaya başlanmış ve halk kişisel hak ve özgürlüklerini elde edebileceğine dair düşünceler ile donatılmaya başlanmıştır. Osmanlı

medeniyetinde artık Müslüman ile gayrimüslim eşit sayılmaktadır."19. yüzyıl ortalarından itibaren, "kadın sorunu" üzerine tartışmalar, Osmanlı Devleti'ni modernleştirmeye çalışan Tanzimatçıların ve Jön Türklerin politik ve ideolojik gündeminin bir parçası olmuştur." (Durakbaşa, 2017, s. 65) 1856 yılında kabul edilen "Arazi Kanunu" ile beraber kadınlar da hak sahibi olabilmeye başlamıştır. Arazi Kanunu, bir kişinin kız çocuğunun da babasının malı üzerinde tıpkı erkek kardeşleri gibi hak talep edebilmesine yönelik bir kanundur ve bu Osmanlı Devlet'i boyunca ilk defa kadın- erkek eşitliği kapsamında bir adım olmuştur. Kanun İslam Hukuku'na uygun olarak erkeğe verilenin üçte birinin kadına da verilmesi temeline dayanmaktadır.

Tanzimat Dönemi aydınlarının ilk meselesi eğitim üzerine olmuştur. Kadının eğitilmesi ise bilhassa üzerine durdukları, önem verdikleri ve reform hareketlerinin temelinde görmek istedikleri önemli bir meseledir. "Bu döneme kadar Osmanlı Devleti ilerleyen ilim ve teknolojiye ayak uydurmak için Mekteb-i Riyaziye, Hendese Odası, Mühendishane-i Bahr-ı Hümayun, Mekteb-i Tıbbiye, Mızıka-yı Hümayun Mektebi, Mekteb-i Ulum-ı Harbiye gibi okullar açmıştır. Fakat bu okullar kadınlara yönelik eğitim kurumları değillerdir." (Karaca, 2010)

Modernleşme döneminde kadının değişimin ve gelişimin sembolü olduğu görülmektedir. Anadolu, karikatürlerde kadın şeklinde çizilir ve Romalı gibi giydirilir. Kadına değişim adına önemli görevler yüklenir, bu sebeple de modernleşmenin temeline kadının eğitimi alınmıştır. 1842 yılına gelindiğinde Batı'dan eğitim verilmek üzerine getirilen ebeler Tıp Fakültesi bünyesinde Türk kadınını eğitmeye başlar.1858 yılında Kız Rüştiyelerinin artmaya başlaması ve 1864 yılında Kız Sanat Okullarının açılmasıyla beraber kadın eğitimi konusunda resmi ve önemli adımlar atılmıştır. 1868 yılında 6 ile 11 yaşları arasındaki kız çocuklarının sıbyan mekteplerine gitmesi resmi olarak zorunlu hale getirilmiştir. Nihayet 1870 yılına gelindiğinde ise bugünün üniversiteleri ile eşdeğer sayılabilecek Kız Muallim Mektebi açılmış, buradan mezun olan kızlar öğretmenlik yapmaya başlayarak da çalışma hayatında kadına da bir yer oluşturmaya başlamışlardır. II.Meşrutiyet'in ilanı ve Milli Mücadele ile beraber kadın dernekleri ve kadının siyaset içerisindeki yeri artmış, Halide Edip, Fatma Aliye, Emine Semiye gibi kadınlar edebiyat penceresinden siyasi söylemlerle Milli Mücadele ve değişim hareketlerini desteklemeye başlamışlardır. Kadınlar –bireysel olarak değilse bile- toplumsal olarak önemsenmeye ve haklarını almak için çaba harcamaya başlamışlardır. Sonuç olarak seçme ve seçilme hakkı 5 Aralık 1934 yılı itibariyle Türk kadınına tanınmış olur. Tüm bu kadın hareketleri ve kadına bakış ışığında Şemseddin Sami gibi yazarların fikirleri ve teklifleri etkin rol oynamaktadır. Bu bağlamda Şemseddin Sami ve kadınları, Kadınlar Risalesi'ni ele almaya çalışacağız.

Şemseddin Sami eserinin ilk bölümünde "kadın" kavramının üzerinde uzun uzun durarak sosyolojik tanımlarla "kadın" olgusunu daha somut bir hale getirmeye çalışmaktadır. "Kadın erkekten daha zayıf, daha nazik, sabır ve tahammülü daha az, acıma ve üzüntüsü daha çok, aklı ve zekası erkeğinki kadar geniş ve kuvvetli değilse de ondan daha keskin ve daha süratli bir insandır. İşte bu ve bunun gibi bazı farklardan dolayı erkeklerle kadınların hukuk ve görevleri bazı noktalarda ayrılmış ise de diğer noktalarda kadınların erkeklerin hukuk ve

görevlerinden ayrılması ve erkeklerin eriştikleri hukuktan mahrum değildirler, onların görevlerinden ayrı tutulmamaları gerekir. Kadın insan topluluğunun esası, genel ahlakın temeli- aile denilen ve insanı canavarlıktan çıkarıp, medeni hale koyan- kutsal bir bağın özü, insanlığın bir bahçesidir." (Sami, 1879) diyerek tanımlarken modern Feminizm bu tanımdan yıllar sonra farklı "kadın" tarifleri yapacak, yeni tanımlar ortaya koyacaktır. Çalışmanın bu bölümünde Şemseddin Sami'nin kadın algısını ele alacağız. "Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı dünyasıyla askeri ve kültürel alanda gelişen münasebetleri, Türk aydının 'kadın hakları' meselesiyle yüz yüze gelmesini sağladı. Böylece entelektüel seviyede kadının eğitimi, hukuku gibi konularda nazari fikirler oluşmaya başladı." (Kurnaz, 1991, s. 127) Şemseddin Sami gibi yüzünü Batı'ya dönmeye başlayan ve Batı'dan esen reform rüzgarlarının rayihası ile mest olmuş Tanzimat yazarları edebiyatı bir araç olarak kullanarak sosyolojik olguların Osmanlı medeniyetindeki karşılığını bulmaya çalışmaktadır. Modern Türk yapısı kuruluncaya kadar arayışlar sürmüş, günümüzde dahi pek çok sosyolojik olgu ve problemin karşılığı medeniyet ve toplumsal düzlemde bulunamamıştır. Bu reform krizlerinin temel taşlarından birisini de "kadın" oluşturmaktadır. Tanzimat sürecinden günümüze kadar yapılan "kadın sorunu" araştırmaları kadının terminolojik olarak dahi bir "sorun" olmasına olanak sağlamıştır. Aslında üzerinde durulması gereken "kadının sorunu"dur. Tüm bu söylemlerin geldiği noktadan, bu söylemlerin başlangıcı sayılabilecek eserlerden birinde Şemsettin Sami'nin kadın algısının bugüne yakın olması elbette beklenemez. Kadına eğitim hakkı için çalışılan, kadının temel görevinin çocuk ve ev olması konuları etrafında oluşturulan bu metin dönemin tarihi ve siyasi ortamına uygundur. İlk olarak kadın ve erkeğin arasındaki uçurum toplumsal nazariyede ortadan kaldırılmalıdır. Şemseddin Sami de bu minvalde bir duruş sergileyerek: "Kadınların kendilerine özel bir çok kusurları varsa da bu kusurların bir çoğu duygularının kuvvetli geldiğinden kendilerinin yaradılışlarına göre erkeklerden aşağı oldukları söylenemez." (Sami, 1879) Kadınların eksik olduklarını vurgulayarak erkeğe yaklaştırmaya çalışmaktadır. Dönemin bakış açısı göz önüne alındığında bu vurgulamayı normal karşılamak mümkündür. Kadınlar ile ilgili sorunlar üzerine durulan ilk eser ve ilk merhalelerden birisi olması münasebetiyle üslup ve yaklaşım kadının -maddi varlığı sebebiyle kazandığı statü durumu dışında- varlığının olmayışı bağlamında göze alındığında önemli bir adım olarak görülmelidir. Genel olarak kadının toplumdaki algısında zeka ve akıl üzerinde de önyargılar bulunmaktadır. Günümüzde dahi başarılı olmuş, bir yerlerde bilimsel işlere imza atmış pek çok kadın olmasına rağmen erkeğin zekasının ve algılama düzeyinin kadınınkinden yüksek olduğu düşünülmektedir. Bu öyle bir gaflettir ki; erkek zekasının %80'ini annesinden alıyor olmasına rağmen kendisini bir başka kadından üstün görmektedir. Şemseddin Sami'nin döneminde de bu tür bir algı söz konusudur. Yazarın bunun aksi bir düşünceye sahip olduğu –en azından kadın- erkek zekasının eşit olduğu düşüncesi- şu sözünden anlaşılmaktadır: "Kadının akıl ve zekası erkeğinden fazla değilse de ondan daha keskin ve daha hızlı olduğundan şüphe yoktur. Kadının aklı mutlaka erkeğin aklı kadar büyük ve ciddi bilgilerle yüklü olmalıdır; lakin öğrendiğini elbette erkekten daha çok hızlı ve sakinlikle öğrenir." (Sami, 1879) Esasen kadının ve erkeğin bu bağlamda yarıştırılmaması toplumsal ve bilimsel açıdan doğru olacaktır. Şemseddin Sami, Batı'yı takip ederek yeni bir toplumsal düzen kurulması gerektiği kanaatindedir. Eserleri düzleminde bu eksikleri ve çözümleri ortaya koyduğunu görebiliriz. Toplumsal değişimin temelinde de kadının eğitilmesinin yattığını

vurgular. Sonuç olarak kadın toplumda en temel yapı taşı olan ailenin merkezi "anne "dir ve bu annenin yetiştireceği çocuklar gelecekte bu toplumu yönetecek ya da bu toplumda önemli yerlere sahip olacaktır. Bu noktada çocukların öğretmenlerinden daha çok annelerini sevdiklerinin ve annenin vereceği eğitimin öğretmenin vereceği eğitimden daha etkili olacağının üstünde durur. Şemseddin Sami için kadınların en temel problemi eğitimsiz olmalarıdır. Onlara eğitilme hakkının tanınmaması daha mahir bireyler yetiştirmelerine engel olarak, toplumun daha da geri kalmasına sebebiyet vermektedir. Kadının yetişmesi ve gelişmesinin önemi üzerinde uzun uzadıya duran Sami, her türlü mesleğin kadınlar tarafından icra edilebileceğini, eskiden tıp alanından tarıma kadınların ne kadar mahir ve usta olduklarını uzun uzadıya ele alır. Kadının çalışması konusunda toplumsal tepkilere karşı bir savunma mekanizması gereği çekimser dursa dahi karşı çıkmamaktadır. Toplumun bir parçası olarak kabulü ve toplumsal üretim ve eğitimin temel yapı taşı olarak ele alınması üzerine ikna etmeye yönelik bir üslup sergilediği görülmektedir. Kadın elbette evde de olmalıdır; ancak dışarıda da olmalıdır. İlla ki eşi ve çocuklarının çekilip çevrilmesi kadının görevidir; fakat bu görevi ancak iyi eğitilmiş kadınlar hakkını vererek başarabilir görüşü üzerinde metnini gezdirmektedir. Tanzimat gibi henüz halkın büyük bir çoğunun hak ve özgürlükler konusunda malumatının olmadığı bir dönemde kadının zekasının erkek zekası ile karşılaştırılması, kadınların problemleri ve çözümleri üzerine yeni bakış açıları getirebilmektedir. Şemseddin Sami'nin –dönem şartları mahiyetinde- kadına karşı bakış açısının oldukça önemli ve radikal olduğunu söyleyebiliriz. Şemseddin Sami Osmanlı kadınını sadece kendi toplumuna karşı ortaya koymak ve korumak eğiliminde değildir. Batı'da eş seçme hakkına sahip olmayan kadınları örnek göstererek, bu toplumun bizim kadınlarımız üzerinden İslami yapıyı ve toplumumuzdaki kadınları küçük görmelerine karşı savunma mekanizması geliştirir. Osmanlı toplumunda sıkça eleştirilen ve tartışılan, Batı tarafından kadınlarımızın değersiz olduğu algısının "çok eşlilik", "örtünme", "boşanma" ve "kölelik" konuları üzerinden sürdürüldüğünü ortaya koyarak; bu konuların sebep ve çözümleri üzerinde durmaktadır. İslam'ın toplumsal hatalar ve kurallar sebebiyle kötülenmesine, İslam'ın kadına verdiği değerin ikinci plana atılmasına karşı tepki gösterir. Burada yazarın salt "Batılı gibi olma" düşüncesi olmadığını, kendi kültürümüz içerisinde kadın problemleri üzerine yoğunlaşarak kadınlar üzerine yeni bir toplum inşa edilebileceğini ortaya koyma çabasını gözlemleyebiliriz. Şemseddin Sami'nin kadına bakış açısını anlamak için İslam'ın kadına nasıl baktığına dair malumata sahip olmak gerekmektedir. Kuran-ı Kerim'den bir ayet-i kerime ile bu bakış açısıyla ilgili fikir edinmek mümkündür: **"Erkekler kadınlar üzerine yönetici ve koruyucudurlar. Çünkü bir kere Allah bazılarını diğerlerinden üstün kılmıştır. Bir de erkekler mallarından (kadınlarına) nafaka verirler. Onun için iyi kadınlar, itaatkardır. Allah onları (kocalarının himayesine vermekle) koruduğu gibi, onlar da gaybı (namuslarını ve kocalarının mallarını) korurlar." (Nisa Sûresi, 34)**

Kadının Toplumdaki Yeri ve Günümüz Kadın Problemleri:

Şemseddin Sami'nin nazariyesinden "kadın"a baktıktan sonra Türk modernleşmesi ve Cumhuriyet rejimi sonrası "kadın" algısını ele almak gerekmektedir. Kadın genel mahiyette hakları ve özgürlükleri konusunda ilk çağlardan beri çalışmaya ve çabalamaya devam etmektedir. İnsan ırkının toplayıcı olmaktan çıkıp, avcı bir millet olmaya başlamasıyla beraber,

toplumsal statü ve görev dağılımları oluşmaya başlamış; hassas yapısı ve erkeğe nazaran daha güçsüz olması münasebetiyle de kadın evin içerisindeki işlerin üstesinden gelecek bir düzen içerisine oturmuştur. "Kadının statüsünde değişmeye yol açan sebep, sosyal organizasyonun giderek karmaşıklaşması sonunda ev ile işyerinin birbirinden ayrılması, aile grubunun toplum içindeki işlevlerinin azalması buna bağlı olarak da yaşamını aile içine çekilmiş olarak, aileye ilişkin rolleri oynayarak kadının statüsünün düşmesidir." (Çelebi, 1990, s. 27) Kadın Tanzimat Dönemi'ne nazaran yeni hak ve özgürlüklere sahip olmuş olmasına rağmen bu hak ve özgürlüklerin bedelini farklı yönlerden ödemektedir. İlk olarak toplum nazarında "kadın" kelimesinin karşılığına bakmak gerekir. "Günlük dilde "kadın" aşağı bir statüyü gösterir, çünkü terim doğrudan doğruya birincil olarak 'cinsiyet statüsü 'ne ilişkindir. Böyle bir anlam kristalleşmesine en iyi örnek 'kadın'ın 'temizlikçi' anlamında kullanılmasıdır; burada, cinsiyet statüsü hizmetçi/temizlikçi statüsüyle eşitlenmektedir." (Durakbaşa, 2017, s. 8) Kadınların maddi olarak güçlenmesi statülerini arttırmaktadır. Eve temizlikçi olarak gelen kişiye "kadın" denirken, o evin sahibi olan kişiye "hanım" denilmektedir. Bu da maddi gücü elinde bulunduran kadının statüsünün arttığının bir göstergesidir. "Toplumun kadına bakış açısı ise, toplumsal tabakaların genel özelliklerine üretim ilişkilerine, eğitim düzeyine göre değişmektedir. Kadın üretim ilişkilerine katıldıkça ve ekonomik anlamda değer üretebildikçe toplumsal yaşamda da statüsü yükselmektedir." (Çelebi, 1990, s. 27) Toplumsal olarak kadınların ya da kız çocuklarının kendilerine "kadın" denirken çekindikleri ve bu terimin farklı cinsel durumlar ile ilişkilendirildiği bilinmektedir. Modern Feminist ideolojide "kadın" terimi üzerine iki farklı yaklaşım sergilenmektedir: ilki "kadın" ya da "erkek" diyerek ötekileştirmeye gidilmesine karşı çıkarken, diğeri "kadın" kelimesinin "kız" ya da "evli dişi" olarak ayrılmadan bütüncül bir grubu karşılaması gerektiğini, ayırımın cinsel birleşme mahiyetinde olmaması gerektiğini savunmaktadır.

Türkiye'de "Kadın Hareketleri" çerçevesinde farklı yaklaşım ve tutumlar sergilenmiştir. Feminizm bilindiği üzere Batı kaynaklı bir ideolojidir. Türk, Osmanlı ya da İslam kadınına karşı "kadın" olarak bir genelleme yapmadan ideolojik ve taraflı tutumlar sergileyen bu ideoloji kendi içerisinde de çelişmektedir. "Özellikle Batılı Feministlerin Doğulu kadın imgesi üzerinden yarattıkları "öteki" ile sömürgeleştirmeyi meşrulaştırarak Batılı erkekler ile ittifak kurmalarını sağlayan bir araç yaratmaları kadınlar arası iktidar ilişkilerinin de çözümlenmesi gerektiğini göstermektedir." (Berktay, 2003, s. 31) Örneğin 1980'li yıllarda başörtüsü sorunun baş göstermeye başlamasıyla Feminizm üzerine yazılar yazan bazı akademisyenler, İslami hayatı şiar edinmiş kadın hareketlerine şu şekilde yaklaşmaktadır: "Müslümanlığı radikalleştirmeye çalışan, türban ve çarşafı "gösterge" olarak kullanan, İslam ideolojisi adına radikal eylemler gerçekleştiren kadın hareketidir. İkincisi, 1980 sonrası gelişmelerle birlikte yükseliş gösteren İslamcı kadın hareketleri karşısında örgütlenerek laik ve batıcı ideolojiyi jakobenci tavırla ya da onun biraz daha ilerisinde, ancak aynı hareketin uzantısı şeklinde örgütlemeye çalışan kadın hareketidir. Yani türbanlı-çarşaflı kadın hareketi, İslam ideolojisinin emrettiği "ütopik" bir düzen kurmaya çalışırken, bu grup karşısında yer alan laik ve batıcı hareket çeşitli tonlarıyla eşitlikçi, çağdaş, Kemalist ve laik bir toplum düzenini yeniden üretmeye ve bu verileri toplumun daha alt sınıflarına yaymaya

çalışmaktadır. Kadın hakları konusundaki farklı algılayış alanları, bu iki hareketi 1980 sonrasında "Batıcı-laik", "İslamcı-gerici" çatışmasına dönüşmüştür." (Kaçmazoğlu , 2013, s. 78) Batı temelli seküler Feminizm kadının kendi özgür iradesiyle inançlarını yaşama çabasını ideolojik kısır döngülerle eleştirmiş, burada kadının kendini eğitmek ve geliştirmek için vermiş olduğu mücadeleyi desteklemek yerine karşı durarak, Kemalist- laik ya da "batıcı" ideolojiye karşı "düşman" olarak görmüştür. Bu da bu ideolojinin Batılı kadına karşı olan zaafı ve sadece Batılı kadının hakları olduğu, özgürlüğü olduğu yönündeki inancı temelli denilebilir. Burada kadın problemleri ya da kadınların problemleri yerine ideoloji savaşları yaşanmaya başlanmış; kadınlar şekilcilik çerçevesinde ötekileştirilmiştir. Sınıflara ayrılmış ve statüleri dış görünüşleri ya da dini inançları doğrultusunda belirlenmeye başlanmıştır. Türkiye'de 1980 ve sonrası inançlı kadınların haklarını savunmayan Feminist ideoloji bu kadınlara karşı erkeklerin tutumlarından daha sert bir tutum sergilemiştir. Bu da göstermektedir ki Feminist ideoloji kadınların hak ve özgürlüklerinden ziyade kendi oluşturduğu "kadın" profilinin hak ve özgürlükleri ile ilgilenmekte ve kendi oluşturduğu "kadın" profiline uymayan kadınları ötekileştirmektedir.

Öte yandan Milli Mücadele Dönemi itibariyle kadın siyasi kulvarda yoğun bir şekilde görülmeye başlanmış, erkek ile eşit olmak arzusunda olan Türk kadını adeta erkek ile "aynı" olmaya çalışmıştır. "Türkiye'de Kemalist Cumhuriyet ideolojisi, modernist reformlarına bir 'cinsiyetsizleştirme' (degendering) ve 'yeniden cinsiyetlileştirme' (regendering) projesini de katmıştı. Kemalistlerin getirdiği yeni erkeklik ve kadınlık tarzlarıyla, geleneksel cinsiyet nasyonlarından bazıları "geri" sayılarak kötüleniyor, bazıları ise yeni bir bağlamda değerli kılınıyor, yüceltiliyordu. En önemlisi, yeni kadınlar, medeni bir millet olarak yeni Türk milletinin simgeleri haline geldiler." (Durakbaşa, 2017, s. 60) Sonuç olarak kadın- erkek arasındaki toplumsal görevlerde karışıklık olmuş, fıtratın yatkın olmadığı erkeklik olgusu kadın bedenine ağır gelmiş ve çatışmalar meydana gelmiştir. Günümüz Kemalist ideolojisi bu konuda eski katılığını sürdürmemekle beraber, toplumsal görevlerin kadın- erkek mahiyetinde "aynı" olduğu görüşü halihazırda hakimdir. Kadının biyolojik olarak farklı sorumluluklara sahip olması bu durumun çatışma noktalarını da oluşturmaktadır. Kadın bu tarz sorumluluklarını dile getirdiği ya da bu sorumlulukların yanı sıra erkekle eş sorumlulukları karşılayamadığı takdirde bu ideoloji karşısında başarısız sayılmaktadır. "Bugün Türkiye'de kadınların tarihini inceleyenlerin çoğu şu konuda hemfikir: Tek parti döneminde, devlet, eğitim, giyim-kuşam ve medeni hukuk alanındaki modernleşme reformları aracılığıyla kadınlara sosyal ve politik haklar kazandırıp onların toplumdaki statülerini önemli ölçüde değiştiren hukuki düzenlemeler yaparken kadınlara kendi taleplerini ifade edecek pek fazla alan bırakmamıştır." (Durakbaşa, 2017, s. 12) Modernleşme döneminde Türk kadını kendi olmak isteme hakkına sahip olamamıştır. Var oluşunun, kültürünün, inancının ve geleneklerinin getirdikleri; kısacası öz değerleri "geri kalmışlık" sayılmış ve bunları korumak ya da değişirken ve gelişirken bunları da geleceğe yanında taşımak hakkına sahip olamamıştır. "Türk modernleşmesi, toplumsal hayatın bütün alanlarında sancılı bir süreç olarak XIX. Yüzyıldan bugüne uzanan bir değişme/değiştirme ve ona karşı direnme/ "asıl"ı koruma hareketidir. Bu iki görünümden ve kutuptan birisini eksik değerlendirirsek veya gereken dikkati gözden kaçırırsak, bu süreci yanlış ve yanlı görmüş ve

göstermiş oluruz. Bu süreç içerisinde, bu hareketin yüklenicisi bir takım çevreler ve temsilcilerin dine ve varlığını dinî inanış ve kavrayışa borçlu düşünce mevcudiyetine karşı mesafeli, çekinceli ve hatta sırtı dönük duruşları ise söz konusu kutuplar arasındaki gerilim frekansını arttıran bir unsur olarak bugüne kadar uzanmaktadır.Bu projeden hız ve güç alan bir mesafeli tutumun, kimi kadrolar, kurumlar ve şahıslar marifetiyle dine, toplumsal ve bireysel ölçekte dînî düşünce, duygu ve hassasiyet mecralarına karşı soğukluk,saldırganlık ve hatta düşmanlık psikolojisi ve eylemine dönüştüğü yakın tarih kaynaklarında ve o günlerden bugüne uzanan nesillerin hafıza ve hatıralarında mahfuzdur." (Andı, 2018, s. 87-88) Ülkenin sekülerleşmesi, inancın ve geleneklerin topyekûn inkarına kadar varmış, Türk kadının geçmişten getirdiği değerlerini korumak ya da devam ettirmek üzerine söz sahibi olması mümkün dahi olamamıştır. Bütün bunlar gelişmek ve kadınlara daha "eşitlikçi" haklar sunmak adına yapılırken, kapitalist çarkın dişlilerinden birisi olmayan, evinde çocuğunu yetiştirmek üzere yetişen kadın sosyal statü olarak düşük görülmeye, değersizleşmeye ve ötekileştirilmeye başlanmıştır. "Kadınların uzun süre sosyal tarihteki ihmal edilmişliklerinin temel nedeni kadınların sosyal tarihteki yerlerine ilişkin yanlış fikirlerdir. Kadınlar yalnızca sayı olarak görülür özellikle üretimin yapısı, üretimin örgütlenmesi ve toplumsal interaksiyondaki yerleri sorgulanmaz." (Tucker, 1983, s. 332) Kadın üretime katkı sağladığı ya da maddi gelir sağladığı ölçüde toplumda statüsü artmaktadır. Modernleşmenin gecikmişliğinin vediği bunalımla kadına fazlaca yüklenilmeye başlanılmış, beklenti artmaya başlamıştır. Burada modernleşmenin getirileriyle kadının eğitilmesi ve eğitilmiş kadının toplum içerisinde daha saygıdeğer bir yere sahip olması Türk kadını açısından oldukça olumlu bir durumdur. "Modern şehir hayatı hem erkekleri, hem de kadınları, makul bir hayat standardına erişmek için para kazanmaya zorlamakta, giderek daha çok sayıda kadın dışarıda çalışma hayatı içinde yer almaktadır. Kadın incelemeleri göstermiştir ki, kadınların beyaz yakalı işlerde çalışması, genellikle, aile hayatında daha fazla erkek-kadın eşitliği sağlamaktadır." (Kağıtçıbaşı, 1999, s. 50) Kadının üretime daha fazla katıldığı durumlarda göz ardı edilen durum şudur ki; kadının sorumluluğu artmaktadır. Evde iyi bir anne, işte iyi bir beyaz yakalı, evlilikte iyi bir eş, aile bağlarında aktif bir evlat ya da gelin olması beklenir. Hem erkeğin hem de kendisinin sorumluluğunu üstlenen kadın daha fazla çalışmak ve çaba harcamak zorunda kalmaktadır. Kadının iş hayatıyla beraber erkek ile eşit haklara ve sorumluluklara sahip olması beklenmiştir. Statü ve toplumdaki konumu mahiyetinde kadının eğitimi ve erkek kadar güçlü olabilmesi gerçekten büyük avantajlar sağlamaktadır; ancak özelde kadının sorumluluklarını erkekle gerektiği kadar paylaşamadığı ve kadından beklentinin hiçbir zaman azalmadığı görülür. Kadın fıtraten de sorumluluklarından vazgeçemez.

Sonuç

Konun başına dönecek olursak, Tanzimat Dönemi'nden bu zamana kadının ekonomik özgürlüğü ele alması, eğitimini –dönem dönem siyasi kısıtlamalara rağmen- devam ettirmesi toplumsal açıdan ezilmişliğini ve statü kaybını azaltmaya başlamış, kadın medeni hukuk karşısında daha fazla korunmaya ve söz sahibi olmaya başlamıştır. Erkeğin boyunduruğu altında kalmak zorunda olan kadından, erkeği olmadan da ayakta durabilen kadına evrilmeye başlamış, bu da toplumda statü açısından yükselişine büyük bir ivme kazandırmıştır. Eğitim

Şemseddin Sami'nin de üzerinde durduğu gibi toplumda temel sorunlardan birisidir. Kadının eğitimi ise gelecek nesiller için çok önemli bir noktada durmaktadır. Gelecek için en azından yuva kurmayı hedefleyen kadın, çocuklarını eğitmek ve geliştirmek adına eğitilmeli sadece akademik mahiyette değil, aynı zamanda evlilik ve aile üzerine de bilgilendirilmelidir. Bu noktadan baktığımızda bu eğitim sadece kadına verilmesi tek başına yeterli olmayacaktır. Erkek de kadına karşı tutumdan, aile hayatının çetrefilli yaşantısına kadar pek çok konuda bilinçlendirilme ve eğitilmelidir. Toplumda bir değişim için kadınlara verilen önemin önce annelere daha sonra onlar aracılığıyla evlatlarına verilmesi, bu değişimin ilk olarak erkeklerin eğitilmesiyle başlanılması gerekmektedir. Ailesinde kadına karşı saygının olmadığı bir evde yetişen erkeğin kadına karşı saygı ve sevgi duyması beklenemez. Bu erkeğin eğitilmesi de gelecek nesiller için şarttır. Ülkemizde kadının pek çok noktada simge olması, kadın üzerinden değişimin ve gelişimin sağlanmaya çalışması kadını önemli kılması gerekirken, bir kesimde değersizleştirmiştir. Siyasi çatışmalarında temelinde kadın olmuş, toplumsal çatışmalarda da kadın adeta bir obje gibi ortaya atılarak etrafında çatışmalar döndürülmüştür. Sadece tek tip kadının haklarının değil, dînî inançları, giyim tarzı ne olursa olsun ötekileştirilmeden her kadının hakkı ve özgürlükleri korunmalıdır.

KAYNAKÇA

Andı, M. F. (2018). *Akrebi Kuyruğundan Tutmak.* İstanbul: Ketebe Yayınları.

Berktay, F. (2003). *Tarihyazımında Farklı Bir Perspektif, Tarihin Cinsiyeti.* İstanbul: Metis Yayınları.

Çelebi, N. (1990). *Kadınlarımızın Cinsiyet Rolü Tutumları.* Ankara : Sebat Ofset.

Durakbaşa, A. (2017). *"Halide Edip: Türk Modernleşmesi ve Feminizm".* İstanbul: İletişim Yayınları.

Kaçmazoğlu , H. (2013). Türkiye'de Kadın Sorunu Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 65-88.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar* . İstanbul: Evrim Basım.

Karaca, Ş. (2010). Şemsettin Sami ve Kadınlar. *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, 136-146.

Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesi Türk Kadını* . Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları .

Sami, Ş. (1879). *Kadınlar Risalesi.* İstanbul .

Tucker, J. (1983). Problems in the Historiography of Women in the Middle East: The Case of 19th Century Egypt. *International Journal of Middle East Studies*, 330-350.